

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1303958/1

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב דניאל אדרי – אב"ד, הרב אלעד עלי, הרב משה זאדה

התובעים:	פלונית ז"ל
	פלונית
	פלונית
	פלונית
נגד	
הנתבעים:	פלוני ז"ל
	פלוני

(ע"י ב"כ טו"ר משה סדובסקי)

הנדון: תביעת כתובה שהגישו יורשי האישה נגד עזבון בעלה מנישואים שניים כשברור שלא התפיס צררי

פסק דין

בפנינו תביעת כתובה ותוספת כתובה מהעזבון ע"י בנות (יורשות) האישה-המנוחה.

רקע

המנוח י' ז"ל והאישה ד' ז"ל נישאו בתאריך כ"ג באדר א' תש"ס (30.3.2000). לשניהם אלו נישואין שניים. לאיש ילד מנישואין קודמים, ולאשה שלוש בנות מנישואין קודמים. לצדדים אין ילדים משותפים.

המנוח התחייב תוספת כתובה בסך 126,000 ש"ח.

בחודש דצמבר בשנת 1999, כ-3 חודשים קודם שנישאו, ערכו הצדדים הסכם ממון-נישואין אשר קיבל תוקף משפטי על ידי רושם הנישואין הרב ישעיהו מייטליס שליט"א רבה של נהריה.

הצדדים התגוררו בדירת האיש בנהריה לאורך כל שנות הנישואין.

בעשור האחרון לחייו, היה האיש חולה אלצהיימר, סיעודי. האישה סעדה וטיפלה ואף דאגה לכל הצרכים הרפואיים של האיש עד יומו האחרון.

בתאריך י"ט בחשון תשס"ט (17.11.2008) כתב האיש צוואה ללא ידיעת האישה ובו מוריש כמעט את כל רכושו לבנו ולאחיותיו.

האיש נפטר בתאריך ד' בשבט תש"פ (30.1.20).

האישה נפטרה בתאריך כ' באייר תש"פ (14.5.20).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפני בית הדין עומדת תביעת הכתובה של בנות האישה מעיזבון המנוח.

טענות התובעות בנותיה של האישה-המנוחה

כאמור, בעשור האחרון לחייו של האיש, האיש היה חולה אלצהיימר, סיעודי, האישה סעדה וטיפלה ואף דאגה לכל הצרכים הרפואיים של האיש עד יומו האחרון.

לדברי התובעת (בת המנוחה), כחודש לאחר פטירת האיש, נפגשו ילדי האישה ובנו של האיש בבית הכנסת בנהריה. בנו של האיש הציג את הצוואה בפני בנותיה של האישה, ואמר שהאישה תהיה זכאית לכתובתה אך ורק אם תצא מדירת המגורים בנהריה בהתאם לסעיף 3 לצוואה, כדלהלן:

3. א. האישה עימה אני חי ד' תהיה רשאית להתגורר בדירת המגורים שלי ברחוב ה' למשך כל ימי חייה בתנאי מפורש, כי לא ייכנס כל גבר אחר לדירה כל עוד היא גרה בדירה, ובתנאי נוסף כי היא תישא לבדה בכל הוצאות אחזקת הבית כגון מים, חשמל, ועד הבית משותף, גז, ארנונה וכל תשלום נוסף שיידרש לצורך אחזקת הדירה, וכן היא תישא בעלות כל תיקון שיידרש מסוג כל שהוא. חל עליה איסור מוחלט להשכיר את הדירה ו/או למסור את השימוש בה לאחרים והזכות הניתנת לה למגורים היא אישית לחלוטין.

ב. האישה ד', תקבל את כתובתה סך 126,000 ש"ח, אך ורק כאשר היא תצא מדירת המגורים שלי ותפנה אותה, באם היא תישאר בדירה עד יום מותה היא תפסיד את זכותה ויורשיה החוקיים לא יהיו זכאים לקבל את הסכום הנ"ל.

לדברי התובעת בת האישה-המנוחה, אמרה לנתבע בנו של האישה-המנוח שמגיע לאישה יותר מהכתובה מאחר וחייה וסעדה אותו 20 שנה.

בנות האישה הלכו לביתה של המנוחה וסיפרו לאם שקבלת הכתובה מותנית בעזיבת האישה את הבית, האישה הייתה המומה ומזועזעת מכך שהאיש השאיר לה רק את הכתובה וללא תוספת דבר על אף הטיפול והדאגה לכל צרכיו, ואילו לאחיותיו נתן, ועוד מתנה זאת בעזיבת האישה-המנוחה את הדירה, יש לציין שהאישה כלל לא ידעה שהאיש השאיר צוואה.

לדברי התובעות וב"כ האמור בשטר הצוואה הינו נוגד את האמור בהסכם הממון סעיפים 8-9 ונעתיק את לשון ההסכם בסעיפים אלו:

"מגורים ומדור"

8. מבלי לפגוע ו/או לגרוע באמור בסעיפים 4,5 בכל מקום בהסכם זה בו ישנו שימוש במלה דירה או דירת הכוונה לדירה בה מתגורר היום הבעל והנמצאת ברחוב ה'.

דירת מגורי הצדדים השייכת לבעל והנמצאת ברחוב ה' – מקנה לצד השני זכות להתגורר בדירה כל עוד הם נשואים. כל עוד שהם נשואים יישא הבעל בהוצאות הדירה ללא יוצא מן הכלל.

9. נפטר הבעל לפני האישה, תהיה זכאית האישה להמשיך להתגורר בדירת הבעל כל עוד היא רוצה בכך, כל הוצאות הדירה ללא יוצא מן הכלל יחולו עליה בלבד, כן תהיה זכאית האישה לכתובתה בלבד. היה והבן ימשך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להתגורר בדירה יישא הבן בהוצאות הדירה לפי חלקו היחסי, סעיף זה יחול בהתאמה גם אם רכשו בני הזוג דירת מגורים חדשה.

טענת הנתבע לפיה המנוחה לא דרשה את כתובתה תמוהה, הרי הנתבע בעצמו מודה שהמנוחה הסכימה לעזוב את הדירה על מנת לקבל את הכתובה, ואף אמר למנוחה ולתובעות שרק אם תצא מדירת המגורים היא תקבל את כתובתה, ואף הצהיר זאת בדיון "הם הסכימו שיש לפנות את הדירה" (שורה 73 לפרוטוקול הדיון), ואף אמר בהמשך שבנות המנוחה רצו להעביר את המנוחה מהדירה ברחוב ה'. וכעת הנתבע משתמש באותו תנאי שהוא בעצמו הציב למנוחה כדי לקבל את כתובתה, לטובתו, בכך שטוען כי המנוחה לא זכאית לקבל כתובתה מחשש שמחלה לבעלה על כתובתה. המנוחה פינתה את דירת המגורים עוד בטרם נפטרה. הגם שחפציה של המנוחה היו בדירה כשנפטרה, בעזיבתה את הדירה לבית החולים ופטירתה שם, פינתה את הדירה. כמו כן, המנוחה גם עמדה בתנאי האמור בסיפא בסעיף 3 ב' לצוואה "באם היא תישאר בדירה עד יום מותה, היא תפסיד את זכותה ויורשה החוקיים לא יהיו זכאים לקבל את הסכום הנ"ל" - המנוחה לא נשארה בדירה ביום מותה ונפטרה בבית החולים.

לאחר מות האישה, האישה בהיותה חולת דיאליזה, סופנית ומטופלת מספר פעמים בשבוע בבית החולים בנהריה, וזאת על אף הקושי הקיים בשל נגיף הקורונה, הסכימה לעזוב את דירת המגורים ולעבור להתגורר בסמוך לבנותיה-משפחתה בבית ים, בכדי שיוכלו לטפל בה, ובכך גם לקבל כתובתה, בת האישה חיפשה דירה ואף פעלה גם להעביר את תיקה הרפואי מנהריה לבית ים (בתיק ישנה התכתבות עם המרכז הרפואי), בכדי שהאישה תוכל לקבל טיפול רפואי בבית החולים וולפסון בחולון.

עקב העומס בבית החולים וולפסון לא היה ניתן לקבל את האישה לטיפולים שם, משכך פנו למרכז רפואי פרטי "נפרומור", שם נאמר שיש להעביר מכתב רפואי מבית החולים נהריה בעניין מצבה של האם לצורך קבלתה. במקביל, המשפחה המשיכה בחיפוש אחר דירה לאם בבית ים, האישה אושפזה בבית החולים בנהריה ולאחר שבוע אשפוז בטיפול נמרץ נפטרה האישה בתאריך כ' באייר תש"פ (14.5.20).

בתאריך ד' בתמוז תש"פ (26.6.2020) פנו בני משפחת האישה לנתבע בן האישה-המנוח בעניין תשלום הכתובה, אך האישה סירב מהטעם שנכתב לעיל, עוד הוסיף שהכתובה הייתה שייכת לאישה ולא ליורשות שלה, משנפטרה האישה - אין מקום לגבות את הכתובה.

בתאריך כ"ה בסיון תש"פ (17.6.2020) הגיש התובע בנו של האישה-המנוח בקשה לקיום צוואת אביו המנוח לרשם לענייני ירושה במחוז חיפה.

בתאריך י"ד באלול תש"פ (3.9.2020) הגישו בנותיה של האישה המנוחה התנגדות לבקשה לקיום צוואת המנוח בה תקפו את התנאים המופיעים בסעיף 3 לצוואה.

בתאריך י"ז באלול תש"פ (6.9.2020) התקיים דיון בעניין ההתנגדות לצוואה, והדיון הועבר לבית המשפט לענייני משפחה בקרית.

בתאריך ט"ז בכסלו תשפ"א (02.12.2020) ניתן פסק דין ע"י כבוד השופט ניר זיתוני שקבע שצוואת המנוח תקוים ללא סעיף 3 ב' לצוואה.

עוד כתבו התובעות שטענת הנתבע שהמנוחה נטלה כספים מביתו של המנוח - הינה טענה שקרית ללא ביסוס כלל. לדברי התובעות, טוב יעשה הנתבע ויתנצל ואל יוציא דיבה כנגד המנוחה. בית המנוח היה מרושת במצלמות, אילו הייתה לו ראייה על כך - היה ממחר להביאה. כמו כן טענה זו נשמעה לראשונה בדיון ומעולם הנתבע לא טען זאת באזניהם של התובעות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בסעיף י"ט הנתבע טוען דבר והיפוכו. מחד גיסא, טוען הנתבע כי לא הודה מעולם שהמנוח לא שילם למנוחה את כתובתה, מאידך, הנתבע מודה כי באם הייתה המנוחה עוזבת את דירת המגורים, היה נותן לה את כתובתה. והדברים סותרים, שכן, לשיטת הנתבע, אילו המנוח שילם למנוחה את כתובתה, מדוע הנתבע מוצא לנכון לשלם למנוחה את כתובתה בעודה בחיים רק לאחר שתפנה את דירת המגורים? האם הנתבע "מתנדב" לשלם למנוחה את כתובתה פעמיים? וודאי שלא! אלא, שהנתבע ידע שהמנוחה לא גבתה כתובתה, ואילו היה חושב שכבר גבתה, לא היה מציע לה פעם אחר פעם לפנות את דירת המגורים על מנת לקבל את כתובתה.

גם האמור בסעיף כ' לסיכומי הנתבע, התובעות תטענה כי הפלא ופלא, הנתבע מיתמם מאוד בשלב זה וטוען כי הסכים לתת למנוחה את כתובתה לאחר פטירת המנוח, "בגלל שהבין בזמנו מתוך הצוואה שזה רצון המנוח". לא ברור מה הנתבע מבין כעת שלא הבין ו/או לא טען באוזני המנוחה או יורשותיה שאותו הוא מבין כעת, מאחר והוא בעצמו הציע למנוחה לפעול לפי הצוואה ואמר לה שיינתן לה את כתובתה באם תעזוב את דירת המגורים, ואף הצהיר על כך במועד הדיון: "מדברי ב"כ הבן עולה כי מודה שאכן האישה לא קבלה את כתובתה". (שורות 60-61 לפרוטוקול הדיון).

כמו כן טענת הנתבע בסעיף כ"ח לסיכומיו לא נכונה ולא הוכחה. טענת הנתבע לפיה למנוחה לא מגיע לקבל כתובתה עקב "חשש מחילה לאור הסכמת האישה לעבור מהדירה על פי הצוואה", יש לדחות טענה זו על הסף.

הנתבע בעצמו פעל להוצאת המנוחה מביתה על ידי כך ששיכנע את המנוחה לצאת מדירת המגורים בכדי לקבל את כתובתה. הנתבע אמר למנוחה וגם לתובעות כי באם המנוחה תעזוב את דירת המגורים, הוא ידאג למצוא לה דירה הקרובה לדירת המגורים ברחוב ה', רק בכדי שתצא ותפנה לו את הדירה בהקדם למטרותיו האישיות, וזאת על אף שהתובעת הייתה אישה מבוגרת בת 83 וחולת דיאליזה סופנית.

לסיכום, לדברי התובעות כל טענותיו של הנתבע בסיכומיו הן טענות בעלמא שלא הוכחו, אינן מגובות בראיות, ומדובר בניסיון נואש של הנתבע לייצר בעיני בית הדין מצג שווא לפיו המנוחה כבר גבתה את כתובתה ובכך בכד להעליל ולהכפיש את שמה של המנוחה.

טענות הנתבע בנו של המנוח

המנוח היה אדם ירא שמיים, שומר תורה ומצוות, הקים בית כנסת, זיכה את הציבור לאורך 40 שנה כחזן וכבעל קורא, ...ונהג להיוועץ בתלמידי חכמים.

לא בכדי נכתב במבוא להסכם כי לכל ההתנאות שבהסכם יהיה תוקף של "תנאי כתובה".

המנוח סבל שנתיים מדמנציה ובחמש השנים האחרונות לחייו סבל מאלצהיימר, אך לא היה חולה סיעודי קשה כטענת התובעות.

אמנם המנוחה למרות היותה חולה הזקוקה לדיאליזה, סעדה את המנוח וטיפלה בו לצד המטפלות של הביטוח לאומי, אבל במקביל, בן המנוח סייע לה רבות ותמך בה בצרכים שונים, כמו: קניות, הסעה לדיאליזה ולקופת החולים, באחזקת הבית, ובאחת הפעמים אף סייע לה כשלא חשה בטוב והציל אותה ממוות. המנוח נהג להחזיק בביתו סכומי כסף גדולים וכן זהב ותכשיטים מאשתו הראשונה. כך לדוגמא אמר לבנו באחת הפעמים, שאם יקרה לו משהו, שידע שיש במקום פלוני בבית שקית המכילה כספים ותכשיטים וייקח משם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשנת 2010 כתב המנוח צוואה בה ציווה בין היתר בסעיף 3 ב' שאם תישאר האישה בדירה עד יום מותה תפסיד את זכותה, ויורשיה אינם זכאים לקבל את כתובתה.

בתאריך ד' בשבט תש"פ (30.1.20) נפטר המנוח, ובתאריך כ' באייר תש"פ (14.5.20) נפטרה המנוחה ללא שעזבה את דירת המנוח.

לאחר פטירת המנוח ביקר הרב מייטליס את המנוחה, ולדברי הבת ד', אמרה המנוחה, שבן דודה אמר שאמרו לה שאם היא תצא תקבל משהו (שורות 114-105 לפרוטוקול). יוער, כי הבן טוען שלא היה נוכח באותו ביקור, ומשכך ברור שמה שאמרה המנוחה לבן הדוד, ש"אמרו לה" הכוונה להרב מייטליס.

עד לפטירת המנוחה לא הוגשה על ידה תביעת כתובה, ועל אחת כמה וכמה שלא נשבעה שבועת אלמנה. בפגישה שהייתה חודש לאחר פטירת המנוח בין בן המנוח ובנות המנוחה, לא הייתה דרישה לקבלת הכתובה במייד, אלא אמרו שילמדו את הצוואה ויפעלו בהתאם, ולא כמו שטוענות בנות המנוחה, וכך הייתה ההבנה בין הצדדים עד לפטירת המנוחה. צוואת המנוח אושרה בביהמ"ש, וניתן צו קיום צוואה, למעט האמור בסעיף 3 ב' וזאת בשל התנגדות התובעות. לאור אי אישור הסעיף הנ"ל, הוגשה תביעת התובעות לתשלום הכתובה.

עוד יש לומר, הסעיף בהסכם הממון המדובר על כתובה במקרה של פטירה, נמצא בתוך עניין המגורים במקרה של פטירת המנוח, הלשון הוא "כִּן תהיה האישה זכאית לכתובתה בלבד", כאשר מתוך הכללת נושא זה בתוך עניין המגורים ומתוך צוואת המנוח שתלה את עניין הכתובה במגורים, ניתן ללמוד כי כוונת ההסכם בכלל, והמלה "בלבד" בפרט, היא זכאות האישה לכתובה רק באם לא תתגורר האישה בדירה אחרי פטירת המנוח. יתכן שאף זאת הסיבה לדברי הרב מייטליס בביקורו אצל המנוחה, שכן הוא זה שאישר את ההסכם ויתכן שהיה מודע לרקע, או לדברים שנאמרו ואינם בפנינו, שהעולה מהם שזאת פרשנות ההסכם. בהערת אגב יעיר הח"מ כי מפורש בהסכם הממון כי כל ההתנאות שבו הם "תנאי כתובה", אך גם ללא זאת ברור כי כל האמור בהסכם לעניין כתובה הינו ע"פ דיני כתובה, הגע בעצמך וכי אם ח"ו הייתה האישה מזונה, וכי הייתה זכאית לכתובתה בגלל הסכם ממון.

כמו כן, למרות האמור בשורה 60 לפרוטוקול, מעולם לא הודה הנתבע שהמנוח לא שילם לאישה את הכתובה, אלא אמר שאם הייתה עוזבת את הבית, הבן היה נותן לה כפי שהצוואה מחייבת, כאמור בשורות קודמות. יודגש שהסכמת הבן לתת את הכתובה לאחר מעבר המנוחה היה בגלל שכך הבין בזמנו מתוך הצוואה שזה רצון המנוח.

הלכה פסוקה בשו"ע אבן העזר סימן צ"ו:

"אין אלמנה גובה כתובתה, עקר ותוספת, אלא בשבועה [...] ואם מתה קדם שנשבעה, אין יורשיה יורשין כתובתה, שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה."

עוד כתב, כי העובדה שהיום לא משביעים, אינה מחייבת את יורשי המנוח בכתובה, ואף אם נניח כי במידה והייתה המנוחה תובעת בעצמה היה מקום לפשר, הרי כשנפטרה ללא שנשבעה או שפישרו ביניהם, אבדה זכותה וזכות זו אינה מוקנית ליורשיה. זאת ועוד, גם מפורשת היא בהשולח (גיטין לה.):

"ההיא דאתאי לקמיה דרבה בר רב הונא, אמר לה מאי אעביד לך, דרב לא מגבי כתובה לארמלתא ואבא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כך שבמקום שאין משביעים לא מגבים כלל כתובה לאלמנה, (למעט אם נשבעה וקפצה), מכיוון שהועלתה טענה כביכול מדברי הצוואה שמוכח שהאב לא פרע מראש או לא התפיס לה צררי, כי לאור דברי הצוואה והיות המנוח ירא שמים, מסתבר כי האב לא עשק את המנוחה, אלא אדרבה יתכן והתפיס לה והוסיף לה על התפסתו כי באם תעזוב את הדירה תקבל שוב סך השווה לדמי כתובתה. לבד מזאת, הרי שהצוואה נכתבה כעשור לפני פטירתו ואף אם היה בכך ראייה שעד לכתובת הצוואה טרם פרע לה, הרי שיתכן ובהמשך פרע לה, ועקב היותו דמנטי לא זכר את עניין הצוואה. כמו"כ יוזכר כי שבועת אלמנה היא "שלא התפיסה הבעל, ושלא תפסה היא משלו כלום. ויש מי שאומר, שצריכה לשבע שלא מחלה לו כתובתה ושלא מכרה לו", ואם כן גם אם אין חשש צררי, עדיין נשאר חיוב שבועה שמא תפסה משלו, או שמא מחלה לו. וכן היה דרכה של המנוחה לומר פעמים רבות לבן המנוח ולסובבים: "הבית שלי, הרכב שלי והכול שלי." וכך מפורש בב"ש (אבהע"ז צ' ס"ק כ"ה): "מיהו לדעת שאר פוסקים דס"ל החשש הוא שמא התפיסה היא בעצמה לפ"ז אפילו מת פתאום ואפילו לענין נ"מ ונצ"ב יש לחוש לזה." חשש זה מקבל משנה תוקף לאור העובדה שכאמור לעיל האב נהג להחזיק בביתו סכומי כסף גדולים וזהב ותכשיטים, והמנוחה ידעה עליהם, וכן חשש המחילה לאור הסכמת האישה לעבור מהדירה על פי הצוואה. הח"מ יפנה לדברי הבאר היטב (סי' צו ס"ק יט) המביא את דברי הב"ש דדברי הרמ"א לעניין שיקול דעת הדיין הינו רק במקרה שמכרה ונתנה. ויעויין עוד בט"ז ס"ק טו' דכך היא תקנת חכמים בכתובה בשונה משאר חובות דאין כלל חיוב ללא שבועה.

הח"מ יפנה לפס"ד בתיק 1071879/2 בו נקבע כי האלמנה אינה זכאית לכתובה מהיורשים למרות שהיא בחיים ומכיוון שלא נשבעה, הח"מ יפנה בעיקר לסוף דברי כב' הראב"ד, ולדברי כב' הרב בוגרד שהצטרף לדברי כב' הראב"ד אך ורק בגלל עניין השבועה וללא תלות בנימוקים הנוספים של כב' הראב"ד.

אין ספק שהיורש הוא המוחזק בנכסי המנוח, וא"כ גם באם קיימות מחלוקות הלכתיות מסוימות, הרי שיכול הוא לטעון קי"ל כדעות הסוברות שאני פטור. בסיכומי המשיבות הועלתה טענה, כי האם עזבה את הדירה כמה ימים לפני פטירתה לביה"ח שם הייתה מאושפזת מס' ימים, וא"כ לדבריהן היא עמדה בתנאי הצוואה, ברם לבד מכך שברי לכל שאשפוז בן מספר ימים אינו מהווה "עזיבת הבית", הרי שבצוואה נכתב מפורש "ותפנה אותה" ואין חולק שהמנוחה לא פינתה אותה, ראה האמור בדברי הבת ד' שורות 103-104.

כן הועלתה טענה כי הבית מרושת במצלמות. הח"מ מבקש להבהיר את הידוע לכל, כי המצלמות האלו מוחקות בעצמן ובאופן אוטומטי את המידע הנמצא בהן כל כמה ימים כדי שתוכלנה להמשיך לצלם, ואין בשטח האחסון שלהם אפשרות להכיל מידע של יותר מעשרה ימים, כך שאין כל יכולת להביא ראייה מהמצלמות, בנוסף לכך, המצלמות אינן מכסות את כל הבית, ואף הותקנו זמן רב אחרי היות המנוח חולה אלצהיימר, וגם אם נאמר שניתן היה להוכיח כי המנוחה לא תפסה, הרי שאין הדבר הופך זאת לממון שיכול לגבותו בלא שבועה, אלא שגביית הממון מחייבת שבועה, ואם האם הייתה מביאה ראיות יתכן והייתה נפטרת, ואם כן, כל עוד לא עשתה זאת האם, החוב אינו בר ירושה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון והכרעה

באשר לטענת ב"כ הנתבע הלכה פסוקה בשו"ע אבן העזר סימן צ"ו סעיף א' בית הדין ירחיב בהמשך.

ומה שהוסיף עוד בסיכומיו מכיוון שהועלתה טענה כביכול מדברי הצוואה שמוכח שהאב לא פרע מראש או לא התפיס לה צררי, כי לאור דברי הצוואה והיות המנוח ירא שמים, מסתבר כי האב לא עשק את המנוחה, אלא אדרבה יתכן והתפיס לה והוסיף לה על התפסתו כי באם תעזוב את הדירה תקבל שוב סך השווה לדמי כתובתה.

דברים אלו תמוהים, וחבל שהעלה אותם על הכתב. אמנם נאמר "אחרי מות קדושים אמור", אבל הייתכן אישה שחיה עם האיש במשך 20 שנה, טיפלה בו במסירות עד יומו האחרון על אף היותה חולה בעצמה, יעשה צוואה ויתנה את קבלת הכתובה בעזיבתה של האישה את הבית שחיה בו כ-20 שנה ולא ידאג לה עד אחרית ימיה כמו שדאגה לו, והעדיף ליתן את רכושו לבנו ולחלק סכומי כסף גדולים לאחיותיו, ובנוסף התנה והיה ואם תמשיך להתגורר היא תשלם את כל הוצאות המדור? הרי מדובר באדם אמיד ועשיר וירא שמים כדברי הנתבע וב"כ, מדוע יתנה דברים כנגד השולחן ערוך ותנאי הכתובה שהתחייב לה במעמד הקידושין, כאמור בשו"ע אבן העזר סימן צ"ג סעיף ג':

"אלמנה נזונית מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, אפילו אם לא נכתב בכתובה ואפילו אם ציוה בשעת מיתה: אל תזון אלמנתי מנכסי, אין שומעין לו. ואין היורשים יכולין לפרע לה כתובתה ולסלקה מהמזונות, אלא היא נזונית על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה, אלא אם כן התנו כן בפירוש שלא תזון אלמנתו מנכסיו, או שהיה מנהג המקום כן. ויכולין בית דין לתקן במקומן שהיתומים יסלקו אותה כשירצו (בית יוסף וריב"ש סימן ק"ז)".

ויבוא ב"כ הנתבע בתעוזה וחוצפה, שאין בית הדין יודע מהיכן לקחה, ויכתוב "אלא אדרבה יתכן והתפיס לה והוסיף לה על התפסתו כי באם תעזוב את הדירה תקבל שוב סך השווה לדמי כתובתה", לאור תוכן הצוואה מוכח שהאיש-המנוח אינו 'חשוד' שיעשה מעשה זה. אם לא נלמד זכות על האיש, שהבן דחף אותו לזאת בגלל בצע כסף, כפי שטענה בת המנוחה בפרוטוקול הדיון. אף לדברי הנתבע וב"כ הופיע הרב מייטליס ואמר לאישה שאם תעזוב את הדירה תקבל משהו הכוונה לכתובה, אם כן אילו היה כך, מדוע לדברי הנתבע הגיע הרב מייטליס, ועוד לאורך כל הדרך הנתבע לא העלה טענה שהכתובה נפרעה, הטענה היחידה שטען הינה שתעזוב את הבית, גם המעיין בכתב הסכומים מסכים הנתבע וב"כ שאילו הייתה האישה עוזבת את הבית הייתה מקבלת את כתובתה, ודי כמה שכתב שאין לראות את האשפוז בבית החולים כאילו קיימה את התנאי, מדוע היה צריך לזאת? ולמרות זאת מנסה להעלות טענות ולהיאחז בקרנות המזבח לפטור אותו מתשלום הכתובה.

עיינ עוד פרוטוקול הדיון (מתאריך ה' בכסלו תשפ"ב 9.11.22 שורות 44-63), שמוכח שגם לדברי ב"כ הנתבע וגם לדברי הנתבע עצמן מודים שהאישה לא קיבלה כתובתה או התפיס לה צררי, וזאת נגד דבריהם בסיכומים, בית הדין תמה, הרי מדובר באנשים יראי שמים, עד היכן יכולים לשנות דבריהם ואינם חוששים ... וד"ל.

ונעתיק מפרוטוקול הדיון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"כ הנתבע: הצוואה הזו הוגשה לאישור והם התנגדו, ולכן הסעיף הזה לא קיבל תוקף של פסק דין, אולם אנו מאמינים שהוא עשה זאת לאחר התייעצות שעשה. שנית, היא נתמכה ע"י ילדיו, הם לא זנחו אותה, הוא לקח אותה לטיולים כל הזמן ולא זנח אותה. לאחר פטירת המנוח הוא ישב עם החתן והבת והציג בפניהם את הצוואה כדי לפעול לפיה. לאב היה כספים בבית, וכשהיה צריך, היה אומר לבן שלו שיביא כספים. הוא היה אדם סיעודי עם אלצהיימר וכשנפטר לא נתבעה הכתובה. בשו"ע כתוב שהיא צריכה להישבע והיא לא נשבעת אין אדם מוריש שבועה לבניו, וגם כשנמנעו להשביעה קבעו כי לא תגבה ללא שבועה, ויתכן שהסיבה כיוון שכבר גבתה.

בית הדין: כל מה שאתה אומר אין לו רגליים, כי אילו לא היה כתוב בסעיף 2 נחא, אולם כתוב כי לא נתן לה את הכתובה.

ב"כ הנתבע: לא כתוב.

בית הדין: כך אנו מבינים את הדברים שהוא כותב שלא נתן לה את ה-126,000 ש"ח שכתב תקבל אותה אם תעזוב את הבית, וזו הודאה שהוא לא נתן לה את הכסף, אם אתה טוען שהיא נטלה מהבית כסף, זו טענה שאתה צריך להוכיח. אולם מה שכתב מרן בעניין שבועה, זה חשש פירעון או צררי, אולם הוא כתב שאם היא תעזוב את הבית אז תקבל כתובה, משמע שלא נתן לה דבר. האם לאחר שלושים יום מהפטירה אילו הייתה תובעת את הכתובה היא מקבלת?

ב"כ הנתבע: אם היא עוזבת את הבית.

בית הדין: זאת אומרת שאתה מודה שהיא לא קיבלה את הכתובה.

מדברי ב"כ הבן עולה כי מודה שאכן האישה לא קיבלה את כתובתה. (ההדגשות אינם במקור).

בית הדין מקיים גישור.

בית הדין: אין הסכמות לפשרה לכן נוציא פסק דין.

וכן בשורות 65 והלאה הנתבע כלל לא טען בעניין פירעון הכתובה או שהאב התפיס צררי אלא טען לעניין אם הייתה תביעת כתובה וכו':

הנתבע: הצוואה נכתבה 11 שנה לפני הפטירה ומכתיבתה ועד הפטירה איננו יודעים מה היה. הרבה דברים שנכתבו היו שקריים כפי שהצגתי. הם אמרו שיעיינו בצוואה ויפעלו לפיה וכך הייתה הסכמה עד לפטירה, לכן אם הם סבורים שהם דרשו את הכתובה לפני שהיא נפטרה ולא הסכמתי, למה לא הגישו את זה כשהיא הייתה חיה הם טוענים שהם דרשו ממני ולא הסכמתי, אז למה הם לא הגישו? (ההדגשות אינם במקור).

בית הדין: אין טענת שיהוי.

הנתבע: הם הסכימו שיש לפנות את הדירה ורק לאחר כך לתבוע.

בית הדין: אולי רצו קודם להעביר אותה.

הנתבע: הם רצו להעביר אותה.

בית הדין: בן המנוח מצהיר שהם רצו להעביר אותה מהדירה.

הנתבע: ולא הצליחו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש להוסיף ולומר על פי דברי ב"כ הנתבע כפי שכתב בסיכומיו "המנוח סבל שנתיים מדמנציה ובחמש השנים האחרונות לחייו סבל מאלצהיימר", כלומר במשך שבע שנים האיש היה במצב דמנציה, וזאת שלש שנים לאחר שעשה צוואה "רעה" כנגד אשתו, שמנשל אותה מכל תנאי הכתובה, ודואג לכתוב סעיף מפורש שאם מעוניינת בכתובה עליה לעזוב את הדירה, מה חשב? ! היכן תלך ללון ברחוב? ! הרי זה ביתה במשך 20 שנה והינה אישה חולנית וכל זאת על אף הטיפול המסור שטיפלה בו, ועל זאת אין חולק, שוודאי מרגע שחלה בדמנציה וודאי לא נתן למנוחה את כתובתה ואף לא התפיס לה צררי היות ולא חשב על זה וגם לא היה מודע לעניין זה כפי שידוע שאנשים במצב כזה ל"ע אינם מודעים לדברים הפשוטים והברורים ביותר וכל שכן לעניין כזה.

בנוסף יש מקום לדמות מקרה זה למת פתאום כפי שכתב הרמ"א בשו"ע אבה"ע"ז סי' צ"ו סעיף ה "מת פתאום או כדומה", היות והסברה במת פתאום שלא חוששים שהתפיס, כך בחולה דמנציה - אלצהיימר זמן ארוך, לא שייך שהתפיס מאחר ואינו יודע דבר, ואם תאמר שהתפיס או נתן קודם - ראה מה כתבנו לעיל.

ונרחיב דברינו, וז"ל המשנה גיטין (ל"ד ע"ב):

"אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה".

וביאר התוספות שם, וז"ל:

"ואם תאמר והא לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואמר ריש לקיש בפ"ק דבבא בתרא (דף ה' ע"א) חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו, ואמרינן התם הלכתא כוותיה ואפילו מיתמי ליפרע בלא שבועה. וי"ל דהני מילי בעל חוב, אבל לאלמנה דאית לה בתנאי בית דין, מתפיס לה צררי אפי' בתוך זמנה, כדאשכחן בפרק הנושא (דף ק"ב ע"ב) דחיישינן בבנותיו טפי לצררי מבנות אשתו משום דכיון דאיתנהו בתנאי ב"ד אתפסינהו צררי".

וז"ל הרא"ש בתשובה (כלל פ"ה סי' א'):

"האידנא אנו מגבין כתובות לכל יורשי האלמנות שקדשו ולא חיישי לצררי, ואנו סומכין על תירוץ ה"ר שמעון מיינביל (בתוס' ב"ב הנ"ל) שתירץ דהיכא דמת פתאום ולא צוה לביתו לא חיישינן לצררי, וכן היה דין רבנא מאיר ז"ל, והיה נותן סעד לדבריו לסמוך על אותו תירוץ יותר משני תירוצים אחרים שתירץ ר"י, כי האידנא כתובות נשותינו מרובות ולא שכיח האידנא התפסת צררי, וכיון דלא חיישינן לצררי לא גריעא גביית אלמנה מגביית שאר חובות, דמגבינן מיתמי היכא דליכא למיחש לצררי".

בעניין זה נחלקו הראשונים אם חשש דאתפסה צררי הוא בכל מקרה, או רק במקרה היכא שהלך למדינת הים או חלה ונטה למות, אבל היכא דמת בפתע פתאום לא חיישינן לצררי, עי' עוד תוס' בבא בתרא (קנ"ח ע"א ד"ה ובית הלל). וכן נפסק בשו"ע (אבה"ע"ז סי' צ"ו סעי' א'):

"אין אלמנה גובה כתובתה, עיקר ותוספת, אלא בשבועה... ואם מתה קדם שנשבעה, אין יורשיה יורשין כתובתה, שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה".

משמע מדעת מרן שאינו מחלק לעניין שבועת האלמנה שבאה לגבות כתובתה בין חלה ונטה למות או מת פתאום. ושם בהלכה ה' כתב מרן:

"אלמנה שמכרה או נתנה, קיים אם נשבעה לבסוף, ומנכין אותה בכתובתה. וה"מ במטלטלי, אבל במקרקעי אפילו נשבעה לבסוף אין מכירתה ומתנתה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קיימים, אא"כ שמו לה ב"ד אפילו של הדיוטות, ויש מי שאומר שצריך שיגבו לה ב"ד."

וכתב הרמ"א:

"וי"א דאף במטלטלים מכירתה ומתנתה בטלה אע"ג דנשבעה לבסוף, הואיל ולא נשבעה תחלה. וי"א שיש לדון בזה לפי ראות עיני הדיין, (מרדכי פרק הזהב), כי במקום שנראה לדיין שלא תפסה צררי, כגון שמת פתאום, או כדומה, יש לדון שמכירתה ומתנתה קיים. (הראש כלל פ"ה). וכן אם מוחזקים המקבל או הקונה. וכן נ"ל לדון."

וכתב הבית שמואל שם (ס"ק י"ח):

"כגון שמת פתאום. משמע דלא מהני מת פתאום אלא לעניין זה. וע"ל סי' צ'."

וז"ל הבית שמואל (סי' צ' ס"ק כ"ד):

"כתבו תוס' ב"ב דף קנ"ח, מת פתאום א"צ שבועה על הכתובה, כי השבועה היא משום דחיישינן שמא נתן לה צררי על הכתובה, ומת פתאום ליכא חשש צררי. וס"ל אע"ג דאישא יש לה כתובה מחמת תקנות חז"ל, מ"מ ליכא למיחש לצררי שיתן קודם הזמן, אלא סמוך למיתה יש חשש שיתן לה, ובמת פתאום אין חשש. אבל לכמה פוסקים שהבאתי לקמן, ס"ל אפילו במת פתאום יש לחוש שמא נתן לה צררי קודם הזמן, אע"ג דקי"ל חזקה אין אדם פורע קודם הזמן, כתובה דאית לה מחמת תקנות חז"ל חיישינן טפי. ולהני פוסקים משמע דליכא חשש שיתן סמוך למיתה, אלא החשש הוא כיון דיש לה מחמת תקנות חז"ל, שמא נתן לה צררי."

אם נדייק בדברי הבית שמואל נראה דווקא לעניין אם מכרה, כשמת פתאום אמרינן דמכירתה קיימת, אבל כשלא מכרה ורוצה לגבות כתובתה מן היתומים, חייבת שבועה גם במת פתאום. אך מדברי הרא"ש שהובאו לעיל משמע שבמקרה שמת פתאום לא חיישינן לצררי ולא משבעינן לה, ולא רק מתי שמכרה או נתנה, דברים אלו כתב הח"מ שם (ס"ק י"ח) על דברי הרמ"א וז"ל:

"צררי כגון שמת פתאום. לא ידעתי למה לא הביא דעה זו לעיל סעיף א' שאם מת פתאום לא חיישינן לצררי והיורשין גובין הכתובה, וכמ"ש הרא"ש בתשובה דהאידינא מגבין כתובה לכל אלמנות של הקדושים אף אם מתו קודם שנשבעה, ובפרט בזמן הזה דלא שכיח התפסת צררי."

אם כן בנדון דידן הוא בכלל ההגדרה של "מת פתאום או כדומה" (כדברי הרמ"א), שהמנוח היה בדמנציה ואלצהיימר במשך שבע שנים עד שהלך לבית עולמו וברור שדינו כמת פתאום, שאין לחשוש שנתן את הכתובה או התפיס צררי, ואם כן באנו למחלוקת הפוסקים אם יכולה לגבות כתובתה בלא שבועה או לא.

ומאחר וכיום אין רגילות ואף לא מצוי כלל להתפיס צררי שכל הטעם של התפסת צררי היות והכתובה הינה תקנת חכמים על כן מתפיס בכדי שיהא לה מהיכן לגבות, נכון להיום אין כולם יודעים בכלל מהי הכתובה ואם בכלל ניתן לגבותה ומהם חיובי הכתובה, כפי שעניינו רואות בכל יום בבתי הדין, ובמצבנו כהיום רובא דאינשי אינם יודעים כלל מחיובי הכתובה, כדברי הרא"ש הנ"ל "ולא שכיח האידינא התפסת צררי", וכפי שכתב גם הח"מ הנ"ל "דהאידינא מגבין כתובה לכל אלמנות של הקדושים, אף אם מתו קודם שנשבעה, ובפרט בזמן הזה דלא שכיח התפסת צררי."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולאור כל האמור לעיל והתרשמות בית הדין שהנתבע אינו דובר אמת וזאת בלשון המעטה, בית הדין מחייב את הנתבע לשלם לאישה את כתובתה.

ולעניין המחילה שטען, הרי כפי שעולה מהפרוטוקול אכן האישה ביקשה מהנתבע את כתובתה והחלה לעשות הכול בכדי לעזוב את הדירה ולקבל את כתובתה, על אף שלא הייתה חייבת לעזוב את הדירה, אלא יכלה לתבוע מהעזיבון דמי רפואה ומזונות, לעניין הוצאות הבית הסכימה האישה לזאת בהסכם הממון, תמוה כיצד טען ב"כ הנתבע שיתכן שמחלה. ועיין שולחן ערוך אבן העזר סי' ק"ה (סעיף ה'):

"המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימה, אלא בדעת נכונה."

כל דברי ב"כ הנתבע שהאישה-המנוחה מחלה הינם דברי תימה בלא טעם. אדרבה, מעשי האישה מראים את ההפך הגמור מדבריו וניכר שהאישה-המנוחה רצתה את כתובתה.

ובעניין הטענה כי הבית מרושת במצלמות, כתב: "ידוע כי המצלמות האלו מוחקות בעצמן ובאופן אוטומטי את המידע הנמצא בהן כל כמה ימים כדי שתוכלנה להמשיך לצלם, ואין בשטח האחסון שלהם אפשרות להכיל מידע של יותר מעשרה ימים." גם בעניין זה בהתנהגות הנתבע אינו חשוד ואף אין ספק שכל יום ויום מתוך תאוות הממון היה מסתכל במצלמות לוודא [...] ובטוחני שאם באמת כדברי בא כוח הנתבע שהיו כספים ומרגליות יש לומר שהנתבע לקח ורוקן הכול ללא חשש ומורא וד"ל.

עוד טען ב"כ הנתבע בעניין הסעיף בהסכם הממון המדבר על כתובה במקרה של פטירה [...] "כן תהיה האישה זכאית לכתובתה בלבד", כאשר מתוך הכללת נושא זה בתוך עניין המגורים ומתוך צוואת המנוח שתלה את עניין הכתובה במגורים, ניתן ללמוד כי כוונת ההסכם בכלל, והמלה "בלבד" בפרט, היא זכאות האישה לכתובה רק באם לא תתגורר האישה בדירה אחרי פטירת המנוח.

טענה זאת יש לדחות על הסף, טוב היה עושה הנתבע וב"כ ולא מעלים טענה זו על הכתב, הנתבע וב"כ מנסים לאנוס ולסלף את הכתוב בכדי להתאים זאת לדבריהם, האיש כתב במפורש בסעיף 9:

"נפטר הבעל לפני האישה, תהיה זכאית להמשיך להתגורר בדירת הבעל כל עוד היא רוצה בכך, כל הוצאות הדירה יחולו עליה בלבד, כן תהיה זכאית האישה לכתובתה בלבד, היה והבן ימשיך להתגורר בדירה, יישא הבן בהוצאות הדירה לפי חלקו היחסי, סעיף זה יחול בהתאמה גם אם רכשו בני הזוג דירת מגורים חדשה."

המתבונן יראה שהאיש המנוח ידע בדיוק מה עושה ואף הבהיר שתשלום הוצאות אחזקת המדור מוטל על האישה, (ובצוואה הוסיף וכתב בפירוט רב בכל הוצאות אחזקת הבית כגון מים, חשמל, ועד הבית משותף, גז, ארנונה וכל תשלום נוסף שיידרש), אם הבן יתגורר גם ישתתף בהוצאות, תנאי זה יהיה גם אם רכשו דירה אחרת, ואם כדברי ב"כ הנתבע היה מוסיף וכותב ותולה את הזכאות לכתובה רק אם לא תתגורר בדירה עד יום מותה, או מצייין שהאישה כבר קיבלה את חלקה בכתובה, דבר שלא כתב, אולי בגלל שהבין את המחויבות מדין תורה מה חייב, וזאת על אף שהתנה דברים כנגד האמור בתנאי הכתובה ובשולחן ערוך שלאחר מותו האישה תיזון מנכסיו וכו', וכך נפסק בשולחן ערוך, אבן העזר סימן צג סעיף ג':

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אלמנה ניזונית מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה אפילו אם לא נכתב בכתובתה, ואפילו אם צוה בשעת מיתה 'אל תיזון אלמנותי מנכסי' – אין שומעים לו".

ועיין שם בסעיף ה':

"אלמנה שתבעה כתובתה בבית דין, אין לה עוד מזונות, ואפילו לא פרעוה. אבל תבעה שלא בבית דין, לא הפסידה (טור). ויש אומרים שאפילו תבעה בבית דין לא הפסידה, אלא אם כן תבעה מעצמה, אבל אם תבעה מדוחק, שלא נתנו לה מזונות, או שרמוה ואמרו לה: פלוני חפץ לשאת אותך, ומחמת זה תבעה כתובתה או כיוצא בזה, לא הפסידה מזונותיה".

ובסי' צד סעיף א':

"כדרך שניזונית אלמנתו מנכסיו כך נותנים לה כסות וכלי תשמיש ומדור או יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה".

עוד יש להוסיף שהמילה "בלבד" הכתובה בעניין הכתובה, הכוונה שלא תדרוש נכסים כפיצוי על חייהם הנוספים, או ריביות והצמדה, יש לציין מזה שכתב "כל הוצאות הדירה ללא יוצא מן הכלל יחולו עליה בלבד", אין ספק שמתנאי כתובה על אף האמור יכלה לדרוש דמי כלכלה ורפואה שאין זה מעניין הוצאות הדירה, וד"ל. (אך אין זה בנידון כלל).

כמו כן התנאי שהתנה בצוואה שהאישה תקבל כתובתה אך ורק אם תעזוב את הדירה ועד אז היא תשלם את כל ההוצאות הינו תנאי שבטל ואינו הלכתי כאמור לעיל בשו"ע אבן העזר סי' צג סעיפים ג', ה' וכן כאמור בחוק.

עיין מה שנכתב בע"א 72/293 פילוסוף, עו"ד נ' "תעוז" קופת-תגמולים לשכירים בע"מ:

"הכתובה היא מוסד של המשפט העברי. לפי מהותה, סכום הכתובה הוא בבחינת חוב הרובץ על הבעל, ואחרי מותו - על עזבונו, והבעל אינו יכול להשתמש מהתחייבותו על - פי שטר כתובה או לעקוף התחייבות זו על - ידי עריכת צוואה או באופן אחר, כפי שאינו יכול להשתמש מתשלום חוב על - ידי עריכת צוואה או באופן אחר".

כמו כן לפי ההלכה האישה זכאית לגור בדירה עד תביעת הכתובה, ומשכך, ברגע שהאישה עזבה אותה, גם אם עברה לבית החולים, היא זכאית לתבוע את הכתובה, ולא כפי שניתן להבין מלשון ההסכם.

ובאשר ב"כ האיש הפנה את בית הדין לפסק דין תיק חיפה 1071879/2, יעיין שם היטב ואין מקרה דידן דומה לשם, במקרה שם מדובר אודות תביעת כתובה שקדם לה הסכם ממון, בו מחלה המבקשת על כתובתה, וגם הוסיף שם את עניין השבועה, במקרה שם לא היו ראיות שאכן לא התפייס כמקרה דידן, ובנוסף כל מה שכתבנו בעניין מחילת האיש, עיין שם ודו"ק.

לאור האמור קובע בית הדין כדלהלן:

א. בית הדין מחייב את הנתבע ח' לתובעות בנות המנוחה סך של 126,000 ש"ח בתוך 14 יום.

ב. לאור התנהלותו של הנתבע, כפי שנכתב ברמז בגוף ההחלטה, וזאת בכדי לשמור על כבודו, מחויב הנתבע בהוצאות משפט לטובת התובעות בסך של 10,000 ש"ח, בתוך 14 יום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. סה"כ ישלם הנתבע לבנות המנוחה סך של 136,000 ש"ח.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ל' בניסן התשפ"ב (01/05/2022).

הרב משה זאדה

הרב אלעד עלי

הרב דניאל אדרי – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה